

PARNASSIA

2004:2

PARNASSIA

Medlemsblad för Föreningen Smålands Flora Årgång 17 2004 nr 2

ISSN 1404-3785

Adress: c/o Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö

Postgiro: 66 29 27 – 3

Org.nr: 827001–1672

Prenumerationsavgift för år 2005 är 50 kr

Styrelseledamöter i Föreningen Smålands Flora 2004–2005

Ordförande	Allan Karlsson; Liljeholmsvägen 6; 575 39 Eksjö tel. 0381 – 104 16; e-post: <i>allan.karlsson@mbox302.swipnet.se</i>
Vice ordförande	Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö tel. 0380 – 106 29; e-post: <i>margareta.edqvist@telia.com</i>
Sekreterare	Åke Widgren; Ronnebygatan 10; 371 32 Karlskrona tel. 0455 – 31 17 41; e-post: <i>akwi@k.lst.se</i>
Kassör	Göran Wendt; Högstorpssvägen 142 B; 352 42 Växjö tel. 0470 – 227 33; e-post: <i>gowe@telia.com</i>
Redaktör	Åke Rühling; Humlekärrshultsvägen 10; 572 41 Oskarshamn tel. 0491 – 771 61; e-post: <i>ake.ruhling@telia.com</i>
Övriga ledamöter	Gunvald Bruce; Skogsråstigen 20; 593 52 Västervik tel. 0490 – 152 26; e-post: <i>g.bruce@swipnet.se</i> Tomas Burén; Adelgatan 11 C; 393 50 Kalmar tel. 0480 – 251 89; e-post: <i>tomas.buren@netatonce.net</i> John Christoffersson; Villa Vibo, Långemåla; 570 76 Ruda tel. 0499 – 300 06; e-post: <i>john.amo@tele2.se</i> Thomas Karlsson; Skogsvägen 46; 122 63 Enskede tel. 08 – 649 15 69; e-post: <i>thomas.karlsson@nrm.se</i> Barbro Otterstedt; Högabergsgatan 12; 331 41 Värnamo tel. 0370 – 104 36; e-post: <i>barbro_mats@hotmail.com</i>
Redaktör Parnassia	Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg tel. 042 – 14 03 91; e-post: <i>je.hederas@telia.com</i>

Omslagsbilden visar slätter i en äng med slätterblomma (teckning av John Käll)

Några växtgrupper och deras namn på olika språk

BÖRJE SVENSSON

Småland besöks varje år av ett ökat antal turister. Därför kanske det kan vara av intresse att undersöka vad som döljer sig bakom främst tyska och engelska namn. Finns det likheter med de svenska namnen? Är det fråga om översättningar från latinet? Anknyter det till hur växterna använts? De tyska och engelska namnen har jag hämtat från Erich Schwandt "Ölands flora" som dessutom innehåller beteckningar på svenska och latin.

1. Bräken (något lättbrutet) ex. *örnbräken*: latin *Pteridium* (liten vinge), tyska Adler-farn (indoeurop. perno = vinge), eng. Bracken (nordiskt lån).
2. Fibblor (något uppblåst) = fruktställningen? ex. *hökfibblor*, latin *Hieracium* = hökblommor, tyska Habichtskraut (hökört), eng. Hawkweed (hökogräs) – weed = något slingrande, böjligt.
3. Fräken (något fläckigt? fräknigt?), latin *Equi-setum* (häst-tagel), tyska Schachtelhalm (skavande halm; använt som sandpapper precis som svenskans *skavfräken*), eng. Horsetail (översättning från latinet).
4. Klöver (något klubbigt, klistrigt), latin *Tri-folium* (tre-blad), tyska Klee, eng. Clover, Trifoli (sistnämnda översättning från latinet).
5. Lummer (från ett latinskt ord för "tarmmask"; kanske eg. syftande på *träjon*?), latin *Lycopodium* (varg-fot), tyska Bärlapp (björnlabb, björnfot), eng. Clubmoss (klubbmossa t.ex. sporhuset hos *revlumner*).
6. Mållor (något mjöligt), latin *Cheno-podium* (gås-fot), tyska Gänsefuss (gåsfot), eng. Goosefoot. De tyska och engelska namnen är översättningar från latinet.
7. Måror (indoeur. något blåaktigt = färgört?), latin *Galium* (från ett grekiskt ord för "löpe"), tyska Laubkraut (löpeört; *gulmåra* kan användas som löpe), eng. Bedstraw (jämför Jungfru Marie Sänghalm ett gammalt svenskt namn på gulmåra).
8. Sippor (från fornfranskan "krans"? eller nordiskt "brun"), latin *Anemone* (vindblomma), tyska Wind-röschen (vind-småros), eng. Windflower.
9. Säv (något att fläta med eller droppande?), latin *Scirpus* (något att fläta med), tyska Simme (fläta, jämför svensk dialekt simme = rep), eng. Club-rush (klubbsäv; indoeur. rezg = fläta).
10. Tistel (något stickande), latin *Cirsium* (mot åderbräck), tyska Kratz-distel (riv-tistel), eng. Thistle.
11. Tåg (släkt med tagel, rotfiber), latin *Juncus* (fläta), tyska Binse (binda, fläta), eng. Rush (indoeurop. rezg = fläta).
12. Törel (staven i en mjölkkärna = växterna innehåller "mjölksaft"?), latin *Eu-phorbia* (väl-bärande), tyska Wolfmilch (vargmjölk), eng. Spurge (latin expurgare = rensa, rengöra). Är det engelska ordet en översättning av latinet och att det välbärande betyder att man slapp "förstoppning"? Linné anger om *revormstörel* att saften borttager vårtor och liktornar samt fördriver tandvärk. Blomställningen liknar stavens nedända plus att växten innehåller mjölksaft.

Börje Svensson; *S:t Sigfrids folkhögskola, Kronoberg; 352 63 Växjö*

Bornholmsbjörnbär funnet och återfunnet i Småland

TOMAS BURÉN

Historien om upptäckten av de småländska bornholmsbjörnbären börjar på sätt och vis i februari 2004, men också några månader tidigare och egentligen redan 1951. Låter det krångligt? Då börjar vi i en annan ände.

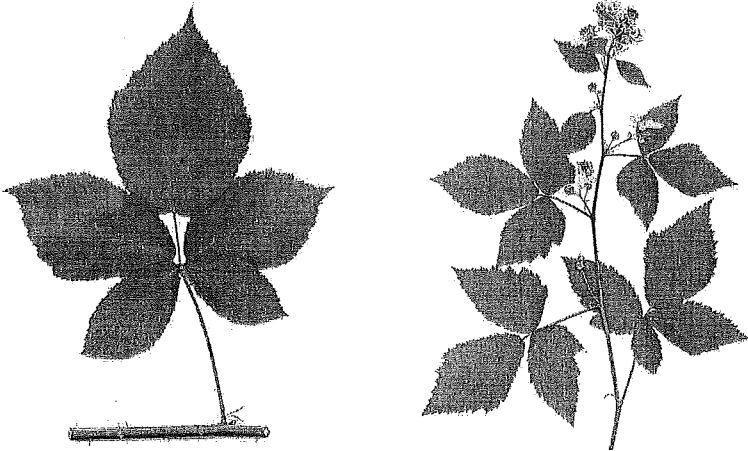
Bornholmsbjörnbär *Rubus lidforssii* tillhör krypbjörnbären *Rubus* sect. *Corylifolii*. Krypbjörnbär kan vara svåra att känna igen, men just bornholmsbjörnbär är ganska avvikande. Årskotten är relativt högvuxna och kantiga eller fårade med glest sittande taggar. Bladen är långspetsade, mjukhåriga under och har en ganska speciell blekt ljusgrön färg. Blomställningarna är påfallande långa och ofta något sick-sackböjda och har mycket glest med taggar. Blommorna är vita. Tyvärr saknas bornholmsbjörnbäret i Mossberg & Stenberg (2003), men beskrivs väl av Pedersen & Schou (1989) och Martensen & Pedersen (1987). Egentligen ska man inte behöva förväxla bornholmsbjörnbär med någon annan art, om buskarna är välutvecklade. De andra arter som har långspetsade blad, t ex den mycket vanliga arten spetsbjörnbär *Rubus gothicus*, har betydligt fler taggar på både årsskott och blomskott. Det finns också arter som är nästan lika glestaggiga som bornholmsbjörnbär, bland annat ett par ännu outredda arter från Kalmartrakten, men de har tydligt annorlunda bladform.

Fynd och återfynd i Kalmar kommun

I februari 2004 gick jag en runda i Kalmars norra delar. Från en cykelväg mellan Trollbackevägen och Vädursvägen fick jag syn på ett avlövad björnbärssnår som jag tyckte såg lite konstigt ut. Jag gick fram och reagerade genast på de långa, nästan tagglösa blomställningarna. Nere i det höga gräset lyckades jag också hitta ett par gröna blad. När jag kom hem konsulterades Nordiske Brombær (Pedersen & Schou 1989) och den enda art som överhuvudtaget liknade den jag hade hittat var just bornholmsbjörnbär *Rubus lidforssii*. Ett foto från Göran Wendt stärkte mina misstankar ytterligare. När jag fick tänka efter lite kom jag på att jag redan på hösten hade sett något liknande på två andra platser i Kalmar, dels norr om Norra kyrkogården, dels i Djurängsbacken. Ytterligare ett par misstänkta bestånd påträffades under vintern och våren, alltså den sämsta tänkbara årstiden för krypbjörnbärsstudier. Under sommaren har jag kontrollerat de här lokalerna, och konstaterat att jag hade rätt. På lokalen i Djurängsbacken var dock buskarna så dåliga att jag inte vågar säga att de är säkert bestämda. Jag har också hittat flera nya lokaler runt Kalmar under sommaren och hösten. Samtliga lokaler finns förtecknade sist i artikeln.

Nu tillbaka till 1951. Då samlade Hjalmar Hylander, en av de stora björnbärskännarna i Sverige, ett krypbjörnbär vid Hagalund i Halltorps socken, vid en bäckravin. Beläggen hamnade i Lund, men lämnades utan artnamn. När Erik

Ljungstrand tittade på beläggen 2002 hade någon okänd person skrivit dit *Rubus lidforssii* på etiketten. Erik lade till ett frågetecken, eftersom han inte kände sig helt säker på bestämningen. I juli i år bestämde jag mig för att försöka återfinna Hylanders björnbär. Efter lite letande hittade jag också ett bestånd, som mycket riktigt var just bornholmsbjörnbär. Fyndplatsen stämmer väl överens med Hylanders uppgifter, så troligen har buskarna funnits där hela tiden. Tiden tillät inte mer letande, så fler bestånd kan mycket väl finnas i området.

Rubus lidforssii. Mittblad och blomställning. Foto Göran Wendt.

När Erik Ljungstrand förklarade omständigheterna runt Hylanders belägg i Lund berättade han att han med tvekan fört ytterligare en insamling från Kalmar kommun till bornholmsbjörnbär. Beläggen samlades av Gunhild och Sven Johansson 1987 i Böle i Ryssby socken och hade först bestämts till daggbjörnbär *Rubus glauciformis* av den danske björnbärsexperten Anfred Pedersen. Erik höll inte alls med utan lade till "cf. *lidforssii*". Jag passerade i närheten av den aktuella lokalen i somras, innan jag kände till beläggen i Lund. I området finns ett annat mycket glestaggigt och än så länge obestämt björnbär, så här krävs nog ytterligare kontroll av beläggen och ett återbesök på lokalen innan man säkert kan säga att det verkligen är bornholmsbjörnbär.

Även i Torsås!

Den 29 oktober besökte jag den traditionsenliga marknaden i Torsås. På väg ifrån marknadsområdet fick jag syn på ett björnbärsbuskage intill ett staket nära Torsåsån. Efter allt björnbärsletande under sommaren börjar yrkesskadorna ge sig tillkänna, så alltså kunde jag inte låta bli att gå fram och titta närmare. Trots den sena årstiden kunde jag snabbt konstatera att jag, av en slump, gjort det

första fyndet av bornholmsbjörnbär i Torsås kommun. Jag hade inte tid att leta mer i området, men det tänker jag definitivt göra till sommaren. Med tanke på att det intilliggande sågverket använder en hel del importerat timmer kan det finnas ytterligare anledningar att titta närmare på floran i området. Det komiska i sammanhanget är att jag har åkt förbi lokalen vid tiotals tillfällen bara i sommar, utan att lägga märke till buskaget.

I den senaste rödlistan (Gärdenfors 2000) klassades bornholmsbjörnbär som starkt hotat (EN) och aktuella fynd fanns bara i Skåne och Blekinge. På senare år har arten dock hittats på flera lokaler på Öland. Betyder då detta att bornholmsbjörnbäret är en förbisedd art som egentligen är ganska vanlig? Förbisedd är den naturligtvis, liksom alla krypbjörnbär, men särskilt vanlig är den knappast. Under sommaren 2004 har jag på uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar län inventerat björnbär i Kalmar kommun. Av de mer än 500 krypbjörnbärsförekomster som jag registrerat under en systematisk inventering av utvalda sträckor av mindre vägar utgörs ett enda bestånd (vid Ingelstorp i Dörby socken) av bornholmsbjörnbär. Även om det säkert finns fler lokaler kvar att upptäcka kan man säkert säga att bornholmsbjörnbär inte tillhör de vanligare krypbjörnbärsarterna i Kalmar kommun. Däremot känns det högst tveksamt att klassa arten som starkt hotad. Det kan vara värt att notera att ingen av lokalerna ligger i ett särskilt torrt och soligt läge. Möjligen föredrar bornholmsbjörnbär lite mer skyddade lägen än många andra krypbjörnbär. Dock krävs det ganska mycket ljus för att buskarna ska utvecklas optimalt.

Samtliga nu kända lokaler för bornholmsbjörnbär i Småland

Kalmar kommun

Dörby Ingelstorp, mittemot parkering (4G6f 4a9b) vid dike i betesmark 2004.

Halltorp 250 m SV–SSV Hagmanstorp, just N Glasholmsån (= V om infarten till Hagalund, som inte står utsatt på topografiska kartan) (4G2d 3a0b) slänt i bryn vid ån 2004.

Kalmar flygplatsområdet, bakom läkarmottagningen, Propellervägen 35 (4G6f 2e9e) skogsbyn 2004, (conf. Göran Wendt); Laboratorieholmen, strax SV bron till Varvsholmen (4G6g 2e3j) bryn nära stranden 2004; Lindö, 150 m SO–SSO Jutebron (4G6g 2e9a) skogsbyn, gräsmark 2004; skogen norr om Norra kyrkogården 2003–2004, flera bestånd, t ex skogsbyn N Norra kyrkogården (båda sidor av grusvägen) (4G6g 3d5a), (conf. Göran Wendt); i skogen N Norra kyrkogården, ca 150 m SSV Norra vägen–Jakob Smälännings gata (4G6g 3d6a) vid grusväg i skogen; Norra vägens västra kant 50 m SSO Jakob Smälännings gata (4G6g 3d7b) skogsbyn, även längre söderut, inne i skogen; 100 m ONO Jutnabbevägens östra ände (4G6g 4d1e) barrskogsbyn N cykelväg 2004; Djurängsbacken (4G6g 4c7e) vid stig i lövskog, skuggigt 2003–2004 bestämning osäker; 50 m SV Bergaviks IP (4G7g 0d1i) lövskogsbyn, stort bestånd 2004; ca 100 m NNO Vädursvägens NV ände (4G7g 0d6b) lövskogsbyn 2004.

Klückeberga Lindsdal, sydöstra kanten av Nils Holgerssons väg, ca 75 m NO vägen mot Vesslö (4G7g 3b9a) vägkant, lövskogsbryn, längs ca 15 m 2004; Lindsdal, östra kanten av Nils Holgerssons väg, ca 250 m NNO vägen mot Vesslö (4G7g 4b1b) bryn med diverse lövträd/lövsly, delvis i skugga, längs ca 30 m 2004.

Torsås kommun

Torsås väster om Norra Tångvägen, sydväst om åbron (4G0c 3c5b) vid staket nära träindustrin 2004.

Belägg från samtliga lokaler har skickats till Naturhistoriska riksmuseet (S). Några belägg har också skickats till herbariet i Oskarshamn (OHN).

Referenser

- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Martensen, H. O. & Pedersen, A. 1987. *Rubus gothicus* och närstående arter. Svensk Botanisk Tidskrift 81: 257–271.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003. Den nya nordiska floran. Wahlström & Widstrand.
- Pedersen, A. & Schou, J. C. 1989. Nordiske Brombær. AAU Reports 21. Botanical Institute Aarhus University.

Tomas Burén; Adelgatan 11c; 393 50 Kalmar; tel. 0480–251 89;
e-post: *tomas.buren@netatonce.net*

Äldre nummer av Parnassia säljes

Äldre nummer av Parnassia (år 1992–2001) säljes för 15:-/styck. Hela sviten (20 nummer) kostar 200:-. Av några nummer finns bara ett fåtal exemplar kvar. Om så behövs kommer de att nykopieras och kan då få ett något avvikande utförande.

Från år 1988–1991 (8 nummer) finns få nummer kvar och de säljes endast i hel svit för 100:-.

Kostnader för porto och emballage tillkommer.

Beställ hos Allan Karlsson, tel. 0381 – 104 16,

E-post: *Allan.Karlsson@mbox302.swipnet.se*

Årsmötet i Vaggeryd

JAN-ERIK HEDERÅS

Vaggeryds kommun består av de sex socknarna Bondstorp, Byarum, Hagshult, Svenarum, Tofteryd och Åker. Merparten av de 12 600 invånarna bor i Byarum med kommunens centralort Vaggeryd samt Tofteryd, som inkluderar Skillingaryds före detta köping.

Föreningen Smålands Floras årsmöte ägde rum fredagen den 2 juli på Tallnäs stiftsgård, vackert belägen vid Linneshöjden i Tofteryd. Ett 15-tal deltagare hälsades välkomna av Kurt Grahn, som har varit ordförande i Vaggeryds Naturskyddsförening. Under årsmötesförhandlingarna omvaldes hela den gamla styrelsen samt nyvaldes Tomas Burén, Kalmar. Därefter berättade Magnus Appelqvist om sin forskning om skinnbaggar och deras förhållande till gräs. Som avslutning på kvällen visade Dan Damberg och Anders Olsson diabilder och berättade om florin i kommunen.

Lördagsexkursionen

Morgonen därpå stiger deltagarna, nu dubbelt så många, på exkursionsbussen, som körs av Per Mörk, medan Dan Damberg och Gunlög Joakimson är ciceroner. Bussen kör västerut, och under tiden berättar Dan engagerande om

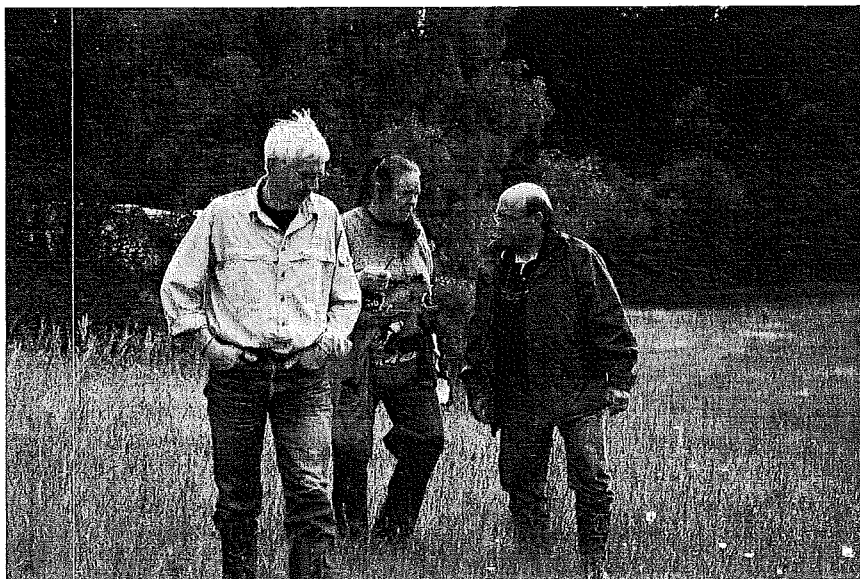

*Vid Långasjön. Dan Damberg berättar för intresserade exkursionsdeltagare.
Foto Göran Wendt.*

allt mellan himmel och den jord vi ser. Första anhalten är vid Långasjön någon kilometer sydväst om Åkers kyrka. Under en promenad längs strandkanten finner vi en rad trevliga växter typiska för en näringsfattig sjö såsom klockgentiana *Gentiana pneumonanthe*, strandranunkel *Ranunculus reptans*, småsileshår *Drosera intermedia*, rundsileshår *Drosera rotundifolia*, kärrspira *Pedicularis palustris*, klockljung *Erica tetralix*, grönstarr *Carex demissa* och myrtåg *Juncus alpinus* samt ute i vattnet notblomster *Lobelia dortmanna*.

Efter en kort färd stannar bussen igen någon kilometer norr om kyrkan, och i ett igenväxande grustag får vi se strandlummer *Lycopodiella inundata* och mattlummer *Lycopodium clavatum*. Dessutom upptäcker Göran Wendt en hybrid mellan bindvide och krypvide *Salix aurita* $\times$ *repens*.

Bussturen går vidare till Byarums socken och gården Hestra, där ägaren Per-Axel Andersson möter oss. Mer än ett par ögon tittar ängsligt upp mot den allt mörkare himlen. Gruppen promenerar längs en markväg åt sydöst till Sörängen, där Per-Axel under en 20-årsperiod med känsla för naturen lagt ner ett stort arbete på att restaurera en gammal beteshage med slätteräng. Nu har mycket av den ursprungliga floran återkommit, såsom ormröt *Bistorta vivipara*, skogsnäva *Geranium sylvaticum*, stor blåklocka *Campanula persicifolia*, ängshavre *Arrhenatherum pratense*, slättergubbe *Arnica montana*, gullviva *Primula veris*, blåsippa *Hepatica nobilis*, solvända *Helianthemum nummularium*, backtimjan *Thymus serpyllum* och kattfot *Antennaria dioica*.

Vandring på ängarna i Hestra: Per-Axel Andersson, Barbro Otterstedt och Dan Damberg.
Foto Margareta Edqvist.

De blåsvarta skyarna komma från väst mot öst men passerar oss hela tiden i syd eller nord. Det ligger i luften att exkursionsledningen skyddar oss på något sätt. När vi vandrar tillbaka skiner solen och luften är kvalmig. Vi går en liten sidotur över en stenmur, som visar sig vara en gammal sockengräns, till en gräsäng vid Bjälkönen i Tofteryds socken. Ängen lyser vackert ljusröd av blommande backnejlika *Dianthus deltoides*, men vi ägnar lika mycket uppmärksamhet åt ett bestånd av den lilla oansenliga ormbunken månlåsbräken *Botrychium lunaria*. Här och var ser vi överblommad backsippa *Pulsatilla vulgaris*. Åter vid gården i Hestra beundrar vi vitknavel *Scleranthus perennis* samt ett bestånd av tjärblomster *Lychnis viscaria* med vita blommor. Tacksamma för den givande rundvandringen vi haft tillsammans med Per-Axel äntrar vi åter bussen för vidare färd.

Efter några kilometer stannar vi i Södra Duveled och vandrar till en betesäng där vaggerydssyeniten går i dagen. Dan berättar om bergarten att den vittrar till en mineralrik icke-sur jordart, vilket bidrar till en artrik flora, här med t.ex. axveronika *Veronica spicata*. I en vägskärning intill växer ett bestånd av backglim *Silene nutans*.

Hur stort handlag våra ciceroer än har med vädrets makter kan de inte längre hindra att himlens portar plötsligt öppnas, men vad händer då? Jo, bussen far i ilfart till hembygdsgården i Byarum, där det – givetvis under tak – bullas upp rikligt med mat och dryck, och vi låter oss väl smaka medan regnet står som spön i backen utanför.

Gärahovs storäng

När vi är lagom mätta och belåtna upphör regnet, solen kommer fram igen, och vi vandrar några hundra meter till Gärahovs storäng, en betesäng med ovanligt många sällsynta växter. Fältgentiana *Gentianella campestris*, brudbröd *Filipendula vulgaris*, myskgräs *Hierochloë odorata*, hartmansstarr *Carex hartmanii* och plattstarr *Carex disticha* är bara några exempel på vad vi finner.

Götafors industriområde

Åter i bussen styrs kosan mot Götafors industriområde i utkanten av Vaggeryd. Bussen stannar alldeles vid en tuva av borsttåtel *Corynephorus canescens*, som är ganska ovanlig i inlandet. I ett bryn i närheten finns både rödblåra *Silene dioica* och vitblåra *Silene alba* samt korsningen mellan de båda arterna *Silene alba* × *dioica*. Vi vandrar vidare över vidsträckta vidder av ruderatkaraktär och hittar duvveck *Vicia hirsuta*, knytling *Herniaria glabra*, spenslig ullört *Filago minima* och norsk fingerört *Potentilla norvegica*. I en dammkant växer några starrtuvor som vållar oss en hel del huvudbry, men vi kommer fram till att det rör sig om två arter, den ena slokstarr *Carex pseudocyperus* och den andra vippstarr *Carex paniculata*. På andra sidan dammen i en liten dunge blir vi

Nålginst på Götafors industriområde. Foto Margareta Edqvist.

förevisade lunggamander *Teucrium scorodonia*, som för övrigt i Småland bara är funnen på Lucerna i Västervik.

Efter en ganska lång promenad förbi ullört *Filago arvensis*, berggröe *Poa compressa*, hårdsvingel *Festuca trachyphylla* och gullklöver *Trifolium aureum* kommer vi till nästa höjdpunkt nålginst *Genista anglica* på sin enda kända smålandslokal. En bit bort längs ett järnvägsspår finner vi pricknattljus *Oenothera rubricaulis*, småsporre *Chaenorrhinum minus* och fältmartorn *Eryngium campestre*, den senare funnen här 1990 på sin enda kända smålandslokal.

Resan fortsätter nu västerut och bussen stannar till invid byn Grytås, där vi vandrar upp i en liten skogsbacke och får se ryl *Chimaphila umbellata* och grönpyrola *Pyrola chlorantha*.

Efter en färd på en vackert slingrande byväg når vi Pålskog i Åkers socken. Norr om byn går vi ut på en kuperad betesäng och upp på en bergknalle, där vi blir bjudna på eftermiddagskaffe med fin utsikt över byn och den lilla Gärdesgölen. På nervägen beundrar vi i bergbranten hällebräken *Woodsia ilvensis*, svartbräken *Asplenium trichomanes*, gaffelbräken *Asplenium septentrionale* och bergslok *Melica nutans*.

Bussen stannar även i grannbyn Linnås. Efter en lång promenad in i skogen åt nordöst ser vi först kambräken *Blechnum spicant* och sedan i en fuktig bäckravin tandrot *Cardamine bulbifera*, skärmstarr *Carex remota*, vispstarr *Carex digitata* och trolldruva *Actaea spicata* med glänsande svarta bär. I en beteshage på väg

tillbaka observerar vi äkta nattviol *Platanthera bifolia* och slätterfibbla *Hypochoeris maculata*.

På återfärden fortsätter Dan att berätta. Han är en verklig eldsjäl i naturvårdssammanhang! Tillbaka vid stiftsgården är Allan talesman för alla deltagarna när han nämner vilken tur vi haft med vädret och tackar Dan och Gunlög för en väl genomförd och inspirerande exkursion. Det finns mycket vackert att se i alla delar av Småland!

Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg; tel. 042-14 03 91
e-post: je.hederas@telia.com

Floraväktarrapporter för 2004

Att kartlägga hotade växter hör framtiden till. Det är en viktig del av arbetet för att bevara utrotningshotade och skyddsvärda arter. Visst vill Du väl delta i det arbetet! Vi uppmanar alla, som är intresserade av att väkta en eller annan art i och kring sin hemkommun att höra av sig till Margareta, så att hon kan samordna verksamheten i Småland på bästa möjliga sätt.

Smålands Flora tar tacksamt emot rapporter om rödlistade växter. Din rapport vidarebefordras även till ArtDatabanken i Uppsala.

Skicka Din floraväktarrapport **senast den 15 januari 2005**

om kärlväxter i Jönköpings och Kronobergs län till

Margareta Edqvist; Syrengatan 19; 571 39 Nässjö.

E-post: margareta.edqvist@telia.com

om kärlväxter i Kalmar län till

Åke Rühling; Humlekärrshultsvägen 10; 572 41 Oskarshamn.

E-post: ake.ruhling@telia.com

om kryptogamer (lavar, mossor, kransalger) och svampar till

Thomas Johansson; Jutnabbevägen 19; 392 36 Kalmar.

E-post: johansson.thomas@telia.com

Alla är också välkomna att rapportera andra trevliga nyfynd till Margareta, Åke eller Thomas. Glöm bara inte att ta med alla uppgifter (artnamn, socken, lokal, biotop, koordinat, uppgiftslämnare, datum) samt kommentarer t.ex. antal, om belägg eller foto finns och var, bestämmare av belägg etc.

Får vi bara in fynduppgifter så återkommer Fyndhörnan i Parnassia 2005:1 med trevliga fyndrapporter.

Margareta Edqvist, Åke Rühling, Thomas Johansson

fynd av sträv nejlikrot

Den 7 juli 2004 återfann jag *sträv nejlikrot* *Geum hispidum* i Jönköpings län i en glest igenväxande hage i Boda, Stenberga socken. Lokalen är ej tidigare känd och ligger 5 km från gränsen till Kalmar län, där arten har sitt huvudutbredningsområde i Sverige.

Hagen utgör en 200 m lång kil mellan gräsmark i träda och en skogsplantering, och jag fann sammanlagt 18 glest utspridda blommande exemplar. Eftersom hagen inte är betad kan det förklara det höga antalet. Något direkt hot i dagsläget finns inte för lokalen, men på sikt är igenväxning det sannolikaste.

Senast arten sågs i länet var när Bengt Lundgren fann den 1983 i Blåsmålen, Stenberga socken. Den är inte återfunnen där. Den nu aktuella växtplatsen ligger 4 km väster om Blåsmålen.

Thomas Karlsson, Riksmuseet, har meddelat mig följande tidigare fynd av sträv nejlikrot i Jönköpings län, alla från Vetlanda kommun:

Vetlanda Torkelstorp, 1869 (O. Lindvall i Uppsala botaniska museum),
Näsby 1912 (E. Källström enligt belägg i Riksmuseet),
Stenberga Blåsmålen 1920 (Rikard Sterner, belägg i riksmuseet)
Stenberga Blåsmålen 1983 (Bengt Lundgren, Kalmar).

Roger E. Karlsson; Stenberga, Boda 4; 574 97 Vetlanda

Upprop!

De Vilda Blommornas Dag 2005 äger rum söndagen den 19 juni. Svenska Botaniska Föreningen gör planeringen i samarbete med lokala föreningar. Programmet kommer att finnas på SBF:s hemsida www.sbf.c.se men vandringarna i Småland skall också publiceras i Parnassias vårnummer.

Vi vet att det finns många kunniga personer runt om i Småland som är kapabla att *leda en sådan vandring*. Det är inte så svårt som du kanske tror och är dessutom både roligt och trevligt på många sätt. Om du är intresserad, känner att du kan och har tid så anmäl dig rätt snart till antingen

Åsa Lindgren; Hälsingegatan 11; 113 23 Stockholm; tel. 070-66 18 975 eller
Kjell-Arne Olsson; Evavägen 33; 296 32 Åhus; tel. 044-24 22 63

Det går också bra att från SNF:s hemsida via Aktiviteter och De vilda blommornas dag anmäla sig per e-post till någon av dem.

Vi vill mycket gärna ha fler vandringar i Småland den 19 juni och behöver din hjälp!

Föreningen Smålands Flora

Några intressanta växter från Transjön i Lidhults socken, Ljungby kommun

KRISTER WAHLSTRÖM

Sommaren 2004 kommer i Ljungbytrakten att ihågkommas för de kraftiga översvämningar som uppträdde i juli månad. Det var inte någon idé att leta strand- och vattenväxter, allt låg under vatten.

Det var därför med stor förvåning jag kommer ner till Transjön den 5 augusti och finner stranden lättgången. Transjön ligger i Fylleåns vattensystem. Detta händer vid sjöns östra strand där ett nytt naturreservat (Prosteköp) når ner till sjön.

Snart hittar jag den första klockgentianan *Gentiana pneumonanthe* som följs av fler. Jag blir inte förvånad då Transjön sedan tidigare är känd för sin fina förekomst av arten. Men vad är detta? Små "feta" blad, jo visst är det tätört *Pinguicula vulgaris*. Märkligt! Än fler tätörtsblad och överblommade blomstänglar (ser nästan ut som sporkapslar på någon mossa) hittas. Men vad nu då! Granspira *Pedicularis sylvatica* bland tätörten. Det är en märklig växtplats. Jag hinner inte följa stranden mer än i reservatet.

Jag kan inte släppa denna upplevelse utan bestämmer mig för att gå runt sjön vilket sker den 15 augusti. Resultatet blir 230 stänglar av klockgentiana, 683 plantor tätört, 179 plantor granspira och 45 tuvor sjötåtel *Deschampsia setacea*. På nästa sida visas mina fyndplatser av dessa fyra växter kring sjön med ringar.

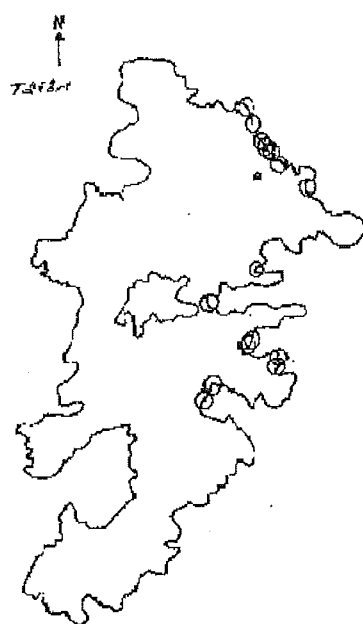
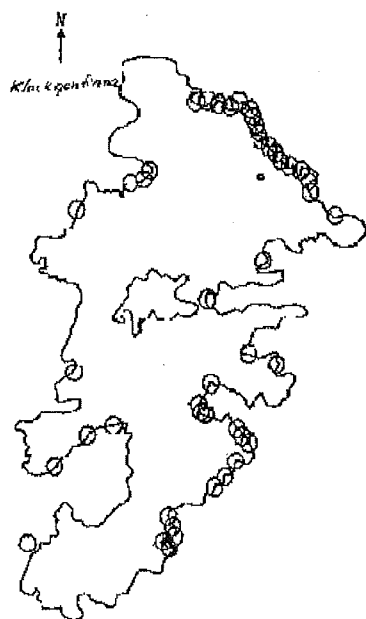
Tätörten och granspiran växer på den övre strandlinjen. Växtligheten är gles med pors *Myrica gale* och blåtåtel *Molinia caerulea*. Säkerligen skadas denna nivå av isen när den släpper på våren. Klockgentianan växer även över denna zon där blåtåteln är tätare. Under tätörten och granspiran är stranden hårt eroderad med mycket sten och endast spridda plantor av blåtåtel, ältranunkel och spikblad finns. Där stranden är grundare och små "laguner" bildas trivs sjötåteln. Säkerligen är även rikedomen på kärr och myrmarker runt sjön betydelsefull för strandfloran. Allt vatten skall ju ner till sjön.

Ytterligare ett fint område finns vid sjön. I sydvästra delen ansluter ett kärr med en riklig förekomst av brunag *Rhynchospora fusca* och strängstarr *Carex chordorrhiza*. Även några klockgentianor blommar här.

Transjön ligger 4 km väster om Lidhult och nås lätt från vägen till Bassarås som passerar sjöns nordligaste del.

Krister Wahlström; Backgatan 16; 341 39 Ljungby; 0372-142 76

Nästa sida. Transjön. Utbredningskartor för *Gentiana pneumonanthe* (ovan t.v.), *Pinguicula vulgaris* (ovan t.h.), *Pedicularis sylvatica* (nedan t.v.), *Deschampsia setacea* (nedan t.h.).

Floraskrivandet 2004

JOHN CHRISTOFFERSSON, THOMAS KARLSSON

I väntan på den kommande boken om Smålands Flora fortsätter Parnassia traditionen att publicera färdigskrivna arttexter. Som exempel på floratext kommer denna gång ett avsnitt om en växt som inte mera finns som levande i landskapet.

Parallellt med artbeskrivningarna fortsätter skrivandet om botaniskt intressanta platser i Småland. Vi vill passa på att tacka alla författare och fotografer för allt det arbete de lägger ner. Själva får vi stor lust att besöka de platser ni beskriver, och så hoppas vi att alla som läser floran kommer att uppleva det.

I förra numret av Parnassia visade vi textprov från centrala Kalmar och från Skogön i Markaryds kommun. Den här gången har turen kommit till nordvästra delen av landskapet: Röttle och Västana i Jönköpings kommun respektive Biarp i Tranås kommun. Var så goda!

Bara ett påpekande: i just det här florakapitlet tänker vi ange dubbla koordinater, utom de vanliga i RUBIN också dem i Rikets nät, detta för att de många som har tillgång till GPS lätt ska kunna ta sig till besöksmålen.

John Christoffersson; Långemåla; 570 76 Ruda; tel. 0499-300 06

Thomas Karlsson; Skogsvägen 46; 122 63 Enschede; tel. 08-649 15 69

Trapaceae – sjönötsväxter

Trapa natans – sjönöt

Primäruppgifter. Den första publicerade uppgiften om sjönöt i Sverige finns i *Flora svecica* av Linné (1745a): "Habitat in Ostro-Gothiae parocia Misterhult, pago Solhålgång, lacu Kåksmåla; in Smolandiae parocia Lemnhult, lacu Hökesjö." [Växer i Östergötland i Misterhult socken i sjön Kåksmåla vid byn Solhålgång, i Småland i Lemnhults socken i Hökesjön.] Lokalen i Misterhult (Småland!) avser Hemsjön (= Sulegångssjön); Kåksmåla är en by en halv mil österut. Uppgiften om Lemnhult är felaktig (se nedan). *Oskarshamn* Misterhult Hemsjön får därmed anses vara svensk primärlokal.

Craellius (1774) rapporterade sjönöt från den närbelägna sjön Älmten ("finnes uti sjön Älmten på Baggetorps ägor i Misterhults socken"). Petrus Holmberger (1779) fick se ett exemplar i Hemsjön, och "gubben [som rodde honom] berättade mig äfwen, at han sedt dem för några år tillbaka växa i Älmten [Älmten], Farsjön [Fagersjön] och Bosjön".

Enligt Pontin (i Wikström 1831) fann Liljeblad sjönöten år 1800 i Hemsjön; han blev den siste som såg arten växa vild i Småland. År 1829 sökte Wallman den förgäves i Hemsjön och Fagersjön

(Pontin i Wikström 1831), och Forsander (ms 1836) sökte den förgäves i Älmten. – Två odaterade belägg finns, båda i S: ett "Från Calmare län" insamlat av Liljeblad, ett annat från "Sm." ur D. G. Petterssons herbarium.

"Trapa natans håller til bland de hwita Näckebloomstren Nymphaea alba. Grunden, hwaruti roten fästet sig, war gytty och blålera" (P. Holmberger 1779). Sjönöten är en ettårig flytbladsväxt som under värmetiden, för ca 3500–2500 år sedan, växte i södra Sverige upp till ekens nuvarande nordgräns. Efter denna period försämrades betingelserna för växten och den dog successivt ut (Malmström 1920). Enligt beskrivningen ovan levde den kvar till 1700-talets slut i fyra närbelägna småsjöar i Viråns vattensystem i *Misterhult* (Bosjön, Fagersjön, Hemsjön och Älmten) – och i Ranvik i sjön Immeln i Skåne ända till 1913. Sjönötens utdöende har tillskrivits mänsklig påverkan – fiske (arten fastnar i nät), torrläggning, vattenförorening, växtsamling – men huvudorsaken är en klimat-

försämring, som slagit ut arten även från stora delar av Mellaneuropa.

Frukten är näringsrik, stor och välsmakande, och sjönöten har odlats ("Nötterna är ätliga, varför de borde sås i stillastående vatten", Linné 1755; se även nedan). Det råder dock ingen tvekan om att arten var spontan i *Misterhult*. Enligt Nathorst (1895) har subfossil sjönöt påträffats i alla de fyra ovan nämnda sjöarna och dessutom i ytterligare sex sjöar i socknen.

Fossilfynd av sjönöt har gjorts på många andra platser i Småland. Enligt Malmström (1920), som karterade artens forna utbredning i Sverige, har de småländska fynden gjorts dels i trakten av Växjö och söderut till gränsen mot Skåne, dels i de yttre delarna av mellersta och norra Kalmar län. Bristen på fynd i västra och syddöstra Småland kan bero på att tillräckligt näringsrika vatten inte har funnits i dessa delar, medan bristen på fynd i norra Småland snarast har temperaturklimatiska orsaker.

Inga aktuella uppgifter; tidigare uppgifter från 3 rutor (4 lokaler, se primäruppgifter). – Ursprunglig; försvunnen.

Fossil. Se Malmström (1920) för en förteckning på de dittills 77 fynden av fossil sjönöt i Småland. Senare har enstaka uppgifter publicerats bl a av Bauman (1935, 1937) och Hemberg (1924).

Odlade eller troligen odlade förekomster. **Jönköping Bottnaryd**. Sjonöten blev funnen i infrusen i isen "vid bron, som går öfver Siövikens vid Svansö" säteri 1774 av Anders Dahl enligt ett brev till Adam Afzelius (Dahl ms 1784). Eftersom dessa båda botanister inte gjorde mera väsen av saken tolkade Malmström (1920) förekomsten som odlad. **Växjö Vederlöf**. "För 50 å 60 år sedan har denna nöt varit funnen ... uti Wederslöfs sjö i wikarna wid Kråknabben, Hästängarna och wid regementsskrifwarebostället uti Stenhagswiken" (Pontén 1847a). Här var sjönöten tydligen odlad, införd av hemvändande soldater, eftersom Pontén presenterade arten som "den ifrån Tyskland, under de förra Pomerska krigen, af militären hitförda och i sjöarna wid deras boställen planterade så nyttiga Sjonöten, *Trapa natans*" (Svensson 1920). **Växjö Helgasjön**: 10 september 1927 besåg medlemmar i Kronobergs läns naturvetenskapliga förening

"*Trapa*-plantor, uppkomna av nötter, som av landskontorist A. Gadamer skänkts till föreningen och av Jägmästare v. Schantz där utsatts" (Hemberg m fl 1934).

Osäker uppgift. **Högsby Långemåla** Hökesjö (SV om Hornsö). "I Calmar län och Stranda häradh och [tomrum] Sockn är een siö, som Hökesjö heter och ligger in til Lembnhultz by." (Rudebeck ms 1702, publicerat av Svensson 1920). I denna sjö angavs växa dels päron, dels nötter: "Därest växa ur sielve siön små trån som bära Päron och kallas SiöPäron, dhe se ut som Päron, äro fulla af Kiärnar och bätska och bitre, brukas at ge boskapen in i Slukdomb." Därpå följer en helt adekvat beskrivning av sjönöt: "Noch vexer ur diuget på samma siö lijka som refvor tiocka öfverst som tiock bekrä nederst som annor smalare trä, doch starka at vädret och bölgorna kan dhem eij afslita. På desse refvor vexa bladh äro bruna på een sida och gröna på dhen andra. Under dessa blad sitia nöten, trekantiga, hvars skapnad är lijka som fottangler [fotangel, ett järnredskap med fyra spetsar, så satta att alltid en vetter uppåt; användes förr i krig för att stoppa marktrupper], ... och på dhem är een gröön härhd skahl, sombliga äro större, sombliga mindre, och smaka som Castanier." Passusen om "SiöPäron" förlämnar dock berättelsen karaktär av fabel och uppgiften om sjönöt måste därför betraktas som osäker. Sterner (1950) besökte sjön i början av 1920-talet och fann den sänkt; han kom inte ut på sjön, som då ännu hade en vattenyta, men någon förekomst av sjönöt var inte bekant i trakten. – Hökasjön kom senare att felaktigt placeras i *Lemnhult* (Linné 1745a).

Felaktiga uppgifter. **Nybro Kråksmåla**. "Kråksmåla" hos Nordstedt (1920) är en förvrängning av "Kåksmåla" [= Kåksmåla] i *Misterhult* hos Linné (1745b). **Oskarshamn Misterhult** Jalsjön hos Hartman (1832–1864) är enligt Rühling (1997) sannolikt en feltolkning av Farsjön (= Fagersjön). Uppgifter om förekomst vid Kåksmåla [= "Kåksmåla"] i äldre litteratur refererar till småsjöarna en halvmil västerut. **Vetlanda Lemnhult** "in Smolandiae paræcia Lemnhult, lacu Hökesjö" (Linné 1745a) är en uppgift som troget reproducerades i 1800-talsfloran. Men Linnés källa var en förvanskad version av uppgiften om förekomsten i Hökesjö SV om Lamnehult i **Högsby Långemåla** (Svensson 1920). Det finns inte någon Hökesjö i Lemnhult socken, vilket noterades redan av Forsander (ms 1832). *Skede* "Hökesjön uti Skede socken" (Pontén 1847a) torde vara något slags tillrätaläggande av Linnés uppgift (Svensson 1920).

Röttle och Västana (karta 7E NV)

Eva Grapengiesser

Sväng söder om Gränna av från E 4 till Gyllene Uttern. Strax norr om Gyllene Uttern går vägen ner till Röttle by, där det finns en stor parkeringsplats. För handikappade finns parkering centralt i byn.

Ända sedan tidig medeltid har det funnits kvarnar vid vattenfallen i Röttle. Byn omnämnes i gamla dokument som Rytlofors — ”den rytande forsen”. På 1300-talet ägdes Röttle by av kung Magnus Eriksson, och en märklig byggnad från denna tid, Jerusalems kvarn, finns ännu bevarad. Storhetstiden i Röttles historia inföll under 1600-talet, då Per Brahe d y utvecklade kvarnbyn till en betydande förindustriell ort med pappersbruk, vapensmedja och åtskilliga verkstäder. Sammanlagt har det funnits ett 40-tal anläggningar som drevs av vattenkraften. En av kvarnarna, Rasmus kvarn, är fortfarande i bruk för att mala spannmål.

Vid parkeringsplatsen norr om byn börjar en trevlig och informativ ”kulturstig”, som leder ner mot hamnen med den gamla ångbåtsbryggan och sedan fortsätter in i Röttleåns ravin. Stigen passerar alldeles nedanför fallen, som är imponerande under vårfloden. Missa inte att se närmare på Jerusalems kvarn, som sedan tidig medeltid ligger fast förankrad i klippväggen vid sidan av årännan!

Vid Röttlelån häckar försärla och strömstare. Sträckan nerströms forsarna är den viktigaste leklokalen på östra sidan av Vättern för sjöns harr och röding.

Västanå naturreservat börjar söder om Röttle by. Kör igenom byn över bron mot Västanå slott, så finner du parkeringsplats med informationstavlor till höger om vägen. Skogsvägen söderut går genom vacker lövskog ut på Västanå raster, ett plant område mellan bergkanten och Vättern, som byggts upp av visingsöformationens bergarter. Här finns ett större bokbestånd, där marken på våren är täckt av *lungört*, *blåsippor*, *vitsippor* och *gulsippor* (naturreservatet omfattar också en del av Röttleåns djupa ravin med en liknande vårflora). Senare kommer *storräms*, *liljekonvalj* och *stinksyska*. Mer ovanliga arter i reservatet är *mellanhäxört*, *tibast*, *sårläka*, *vätters*, *ramslök* och på fuktig mark *skavfråken*. Också svampfloran är ovanligt rik.

Reservatet är känt för sitt rika fågelliv med bland annat skogsduva, rosenfink och liten flugsnappare.

Biarp (karta 7E SO)

Jörgen Josefsson

Biarp är en gård strax sydväst om Vrangsjön. Det är roligt att åka på dessa små grusvägar eftersom man ständigt möts av nya biotoper och aldrig vet vad som väntar bakom nästa krök.

Lättast att ta sig hit blir det om du kör på väg 32 mellan Tranås och Aneby. 1300 m norr om avtaget mot Marbäcks kyrka följer du vägskylden där det står Smedstorp 2 och Fällan. Efter drygt 2 km ser du en grusväg som går mot sydväst. Försök parkera i detta område — det finns inte precis utsatta parkeringsplatser, men det brukar ordna sig med hjälp av vägkanterna. Här, på östra sidan vägen (7E3j 0510 = 64155 / 14460), finns varierade och artrika betesmarker. På de torrare partierna finner man *backsippa*, *gullklöver*, *solvända*, *rödkämpar*, *sandmaskrosor* och den märkliga *spåstisteln*. På lite friskare mark eller kring de små bäckar som rinner genom området hittar man *loppstarr*, *slankstarr*, *gökblomster*, *sommarfibbla*, *slätterblomma* och *sen fältgentiana*.

Följer du grusvägen söderut mot Biarp och tar av mot Hult så stanna gärna till efter cirka 700 meters färd vid 7E3j 0112 = 64151 / 14462. Betesmarken här ser trivial ut, det finns till och med flera diken genom hagen. Området här och en bit söderut hyser dock förmodligen länets största förekomst av den sällsynta *finnögontrösten*. Här hittar man även *hartmansstarr* och *sen fältgentiana*.

Nästa nummer av Parnassia

Utgivningen av Parnassia 2005:1 bör kunna hålla följande tidsschema:

inlämnande av artiklar	senast 1 april;
redigering	klar 15 april;
tryckning och utskick	klart 5 maj.

Du läsare är välkommen att skriva en artikel – kort eller lång – eller en liten notis. Ta kontakt med redaktören!

Det är enklast för både Dig och mig om Du skickar texten via elektronisk post, och det är en fördel om texten bifogas det elektroniska brevet i formatet Word 97 för PC, men det går också bra om texten finns i själva brevet (texten kan då kopieras till Word). För mig är det lika enkelt om texten skickas på en diskett, men om texten inte är alltför lång går det bra att skicka den nedskriven på ett papper.

Det vore trevligt om Du har någon bra teckning, annan svartvit bild eller karta som kan komma med i tidskriften. Du kan skicka bilden per post, men det går också bra att bifoga den till ett elektroniskt brev, gärna som bitmappsbild eller JPEG-bild. Glöm inte att ange var bilden kommer från.

*Jan-Erik Hederås; Tyringeatan 21; 252 76 Helsingborg; tel. 042 – 14 03 91;
E-post: je.hederas@telia.com*

Parnassia årgång 17 2004:2

ISSN 1404-3785

Innehållsförteckning

- 1 *B. Svensson*: Några växtgrupper och deras namn på olika språk
- 2 *T. Burén*: Bornholmsbjörnbär funnet och återfunnet i Småland
- 6 *J.-E. Hederås*: Årsmötet i Vaggeryd
- 11 *R. E. Karlsson*: Fynd av sträv nejlikrot
- 12 *K. Wahlström*: Några intressanta växter från Transjön i Lidhults socken, Ljungby kommun
- 14 *J. Christoffersson, T. Karlsson*: Floraskrivandet 2004